

La presència pública de l'Església en la societat d'avui

EMM. i RVDM. MONS. LLUÍS MARTÍNEZ SISTACH, Cardenal-Arquebisbe de Barcelona.

Introducció

Agraïxo sincerament la invitació per a pronunciar una conferència en aquesta important tribuna política i social, que em permet des de la meua fe i la meua identitat eclesial exposar, en el context actual de la nostra societat, quina ha de ser la presència pública de l'Església.

Hi ha unes paraules del Concili Vaticà II que poden donar el marc d'aquesta presència eclesial en la societat. Són les paraules que donen inici a la Constitució Pastoral *gaudium et spes*: “El goig i l'esperança, la tristesa i l'angoixa dels homes del nostre temps, sobretot dels pobres i de tots els afligits, són també el goig i l'esperança, la tristesa i l'angoixa dels deixebles de Crist i no hi ha res veritablement humà que no tingui ressonància en el seu cor. Doncs la comunitat que ells formen està composta per homes que, reunits en Crist, són guiats per l'Esperit Sant en el seu pelegrinar vers el Regne del Pare i han rebut el missatge de salvació per a proposar-lo a tothom. Per això, (l'Església) se sent veritable-

ment i íntimament solidària del gènere humà i de la seva història”¹. L'Església existeix per a evangelitzar i servir a la societat. Aquesta és la seva identitat més profunda². Evangelitzar la societat postmoderna demana que l'Església redescobreixi el valor i la necessitat del primer anunci de la fe i que treballi en la iniciació cristiana postbautismal i en la diaconia de la caritat³.

L'Església existeix per a evangelitzar i servir a la societat. Aquesta és la seva identitat més profunda.

Aquesta és la justificació de les meves paraules en aquesta tribuna: vull anunciar –com a bisbe– algunes de les conseqüències del missatge de Crist i col·laborar modestament –en les circumstàncies concretes del nostre país– al noble que-

1. Núm. 1.

2. Cf. Pablo VI, *Evangelii nuntiandi*, 4.

3. Cf. S. Rylko, *La misión de los laicos y la nueva evangelización*, Murcia 2007, 7-9.

fer ciutadà d'una convivència pacífica, justa i lliure a la llum de l'Evangelí.

El Concili Vaticà II i el règim de llibertat religiosa

En els documents dels pontífexs més recents, l'Església ha anat posant l'accent en l'home i en els drets inalienables de la persona i de la societat. Joan Pau II afirmà que el camí de l'Església és l'home. També cal subratllar que les relacions de l'Església amb la política no poden enquadrar-se exclusivament amb les seves relacions amb l'Estat. Més aviat l'Església, ha de valorar i millorar la seva presència i les seves relacions amb la societat; també amb l'Estat, però dins del marc de les relacions que aquest ha de mantenir amb tota la societat i amb els seus diferents grups o sectors.

El pes de la història de l'Església sobre aquest tema tant difícil gravita, fins i tot després del Concili Vaticà II –en el qual es proclamà solemnement el principi de la llibertat religiosa–, sobre la gran necessitat de la reconciliació i la sana convivència ciutadanes. S'ha passat d'una concepció fonamentada en l'antic dret públic eclesiàstic al règim de llibertat religiosa.

L'Església necessita llibertat per anunciar a Jesucrist i realitzar la seva missió en la societat, de manera que

“la llibertat de l'Església és el principi bàsic de les relacions entre l'Església i els poders públics i tot l'ordre civil”⁴. Per això, el Concili Vaticà II va afirmar que “on està vigent el principi de la llibertat religiosa, proclamat no sols amb paraules, ni solament sancionat amb lleis, sinó també portat a la pràctica amb sinceritat. Allí, per fi, l'Església aconsegueix la condició estable de dret i de fet per a la necessària independència en el compliment de la seva missió divina que les autoritats eclesiàstiques reivindiquen cada vegada més insistentment dins de la societat”⁵.

*L'Església
necessita llibertat
per anunciar a
Jesucrist i realitzar
la seva missió en la
societat.*

En l'esperit de la transició

Em permeto assenyalar que, tot i que el nostre poble és un dels que, en la seva configuració política i en les seves vicissituds històriques, el cristianisme ha tingut tant de pes, gairebé no hem reflexionat sobre el fenomen religiós, sobre la seva importància i sobre el seu veritable paper en la configuració de la consciència personal i col·lectiva dels ciu-

4. Concili Vaticà II, *Dignitatis humanae*, 13.

5. *Dignitatis humanae*, 13.

tadans. Aquí hem sigut –i en part seguim essent– abans clericals o anticlericals que religiosos o antirreligiosos, creients o ateus. La ferida profunda de les dues Espanyes, per desgràcia, encara no s’ha cicatritzat del tot.

Per aconseguir-ho hi va haver un esforç lloable, per part de tots, en el període de l’anomenada transició política. La mateixa Constitució de 1978 –aquesta conferència s’emmarca dins del cicle que aquest Club dedica a la Constitució espanyola “30 anys després...”– és una mostra d’aquella intenció i treball de les diferents forces socials, polítiques i religioses d’Espanya. En tot el procés d’elaboració del que finalment seria el text ratificat de la Llei fonamental, de totes les aportacions i intervencions dels diferents grups polítics que condivideren l’anomenada fórmula de “consens”, distingeixen sens dubte dos grans principis en relació al fet religiós. En primer lloc, la voluntat de canvi qualitatiu: la Constitució havia de suposar una modificació autènticament substantiva de la legislació eclesiàstica del règim polític anterior. En segon lloc, la voluntat de superació definitiva de la “qüestió religiosa”, en el sentit de solucionar per sempre que la regulació del fet religiós fos motiu de divisió entre els ciutadans. Aquesta era també la voluntat de la Conferència Episcopal Espanyola exposada en la declaració col·lectiva “Els valors morals i religiosos davant la Constitució”: “Així

s’evitarà –afirmaven els bisbes– que raons ideològiques o religioses siguin la causa de les divisions i de les lluites a les quals desitjaríem tancar el camí per sempre”⁶. No obstant, des de fa un temps, es respiren uns aires molt diferents d’aquells de la transició. Correm el perill de malmetre i relegar a l’oblit aquest patrimoni.

Un dels punts en què s’inspirà la transició fou el del pluralisme de les opcions polítiques dels catòlics, en aplicació del principi formulat per Pau VI en la carta apostòlica *Octogesima Adveniens* –publicada en el vuitantè aniversari de l’encíclica de Lleó XIII *Rerum Novarum*– de què una mateixa fe pot conduir a compromisos polítics diversos, o dit d’una altra manera, el pluralisme d’opcions polítiques dels cristians. No és missió de l’Església apadrinar o promoure una opció política determinada. La missió dels laics catòlics, allí on realitzin la seva tasca en l’àmbit de les realitats temporals, és procurar que aquestes s’ordenin en bé de la persona i que realitzin, si és possible, els valors de l’Evangeli en la nostra societat.

Un altre punt inclòs en aquell esperit de convivència fou el de valorar i dignificar l’acció política, que és una tasca pròpia dels laics i que exigeix no poca vocació i entrega. Encara que l’actuació política pugui ser sotmesa a una valoració crítica, s’ha de fer evitant les desqualificacions i el descrèdit dels qui encarnen les institucions polítiques.

6. Núm. 8, en *Documenos de la Conferència Episcopal Espanyola*, Madrid 1984, 442.

També és veritat que no tot és lícit en la contesa política. Tots els mitjans de comunicació –i molt especialment els d’inspiració o de titularitat eclesial– tenen en aquest punt una greu responsabilitat per a respectar la veritat i afavorir el diàleg serè sobre uns problemes que afecten a tota la societat.

Pel que fa referència a l’Església, d’acord amb la doctrina del Concili Vaticà II, l’esperit de la transició inclou un clar sentit de recolzament a la instauració de la democràcia. Els catòlics hem de col·laborar en l’enriquiment espiritual de la nostra societat, en la consolidació de l’autèntica tolerància i de la convivència en el mutu respecte, la llibertat i la justícia.

L’esperit i la lletra de la Constitució de 1978

La Constitució espanyola no va voler apostar per cap de les següents solucions extremes: ni una Espanya confessional ni tampoc una Espanya laïcista. Es va optar per una postura intermitja. S’establí l’aconfessionalitat de l’Estat. I per evitar l’expressió feridora de la Constitució republicana, es va eliminar la formulació negativa que, tal i com estava previst a l’esborrany (“L’Estat espanyol no és confessional”), podria presentar un agafall a una interpretació laïcista, com assenyalava Corral. Per a significar-ho es man-

té l’expressió negativa de la frase, però s’elimina l’adjectiu qualificador “confessional”, i en forma, si no tècnica almenys asèptica, es dirà: “Cap confessió tindrà caràcter estatal”⁷.

D’aquesta manera la Constitució de 1978 representa una solució novedosa i tot això en tres ordres de coses. En primer lloc, trenca la tradicional idea de concebre la confessionalitat o la laïcitat de l’Estat com extrems oposats d’una mateixa línia, com a representacions pendulars –positiva o negativa– de l’actitud de l’Estat davant el fet religiós.

En segon lloc, la Constitució contempla el principi de laïcitat, però el concep amb un contingut i li assigna una funció informadora molt diversos respecte dels habituals en el significat decimonònic de “laïcitat de l’Estat”.

I, en tercer lloc, la nostra Constitució resol de manera més profunda i sòlida el fonament, les garanties i els límits del dret fonamental de la llibertat religiosa com a conseqüència d’inspirar el seu reconeixement en el principi de llibertat religiosa com a principi primari de l’Estat en matèria religiosa.

Considero que la laïcitat del sistema constitucional espanyol és una laïcitat positiva i oberta. Positiva, perquè respecte de la religió passa de la neutralitat radical negativa a la

7. Cf. C. Corral, *El sistema constitucional i el règim d’acords específics*, a “Els Acords entre l’Església i Espanya”, Madrid 1980, 108-109.

col·laboració. Oberta, perquè es descarrega del sentit hostil i exclouent de la religió i s'obre cap a ella sense discriminació i fins i tot vers la seva promoció. Aquest contingut constitucional ha d'orientar i permeabilitzar tot l'ordre jurídic del nostre país.⁸

L'actual debat sobre la laïcitat

Avui a França, Itàlia i Espanya hi ha un viu debat sobre laïcitat. Recentment, el cardenal de Venècia, Angelo Scola, ha publicat un llibre sobre la nova laïcitat. El concepte de laïcitat no és quelcom estrany i alié a la tradició cristiana. Benet XVI ha subratllat la seva inequívoca matriu cristiana. El seu fonament es troba en aquella famosa sentència de Jesús: “Doneu al César el que és del César i a Déu el que és de Déu”⁹. Aquesta norma establerta pel Senyor ha entrat a formar part del patrimoni de la humanitat en tot allò referent a la configuració de les societats democràtiques. El mateix Pontífex, en la seva visita al President de la República italiana, el 24 de juny del 2005, pronuncià aquestes paraules: “És legítima una sana laïcitat de l'Estat, en virtut de la qual les realitats temporals es governen segons

les normes que li són pròpies, sense excloure no obstant les referències ètiques que troben el seu últim fonament en la religió”.

En parlar de laïcitat cal insistir en dos aspectes que considero fonamentals. El primer consisteix en l'assumpció crítica de la modernitat per part dels cristians. Això demana donar importància al nexse veritat–llibertat i reconèixer que la llibertat està cridada a valorar i servir a la veritat. I, en segon lloc, la modernitat sovint ha estat concebuda com a laica, en el sentit de considerar la religió com un fet merament privat. És necessari, per tant, pensar de nou en el significat del terme ‘laic’”.

Benet XVI, en el seu discurs als Juristes Catòlics italians, manifestà que “tots els creients, i especialment els creients en Crist, tenen el deure de contribuir a elaborar un concepte de laïcitat que, per una banda, reconegui a Déu i a la seva llei moral, a Crist i a la seva Església, el lloc que els correspon en la vida humana, individual i social, i que, per una altra banda, afirmi i respecti la legítima autonomia de les realitats temporals que tenen les seves lleis i valors propis que l'home ha de descobrir i ordenar”¹⁰.

8. Viladrich afirma que “la laïcitat de l'Estat consisteix en aquell principi informador de la seva actuació davant el factor social religiós que es ceneix al reconeixement, tutela i promoció del dret fonamental dels ciutadans i les confessions a la llibertat religiosa”. *Ateisme i llibertat religiosa en la Constitució espanyola de 1978*, a *Ius Canonicum* 22 (1982) 61.

9. Mt 22,21.

10. *Discurs al LVI Congrés Nacional de Juristes Catòlics italians*, del 9 de desembre de 2006.

La “laïcitat” de l’Estat és una característica pròpia de l’Estat que s’afirma en contraposició a una indeguda presència de l’Església en la vida política que se sol anomenar “clericalisme” o, si es prefereix, confessionalisme polític. Però, alhora i en sentit contrari, es parla també de “laïcisme”, per a significar el rebuig de qualsevol forma de presència de la fe religiosa i, més en concret, de l’Església en la vida política.

El problema plantejat per la laïcitat fa referència a una realitat més àmplia que la que es pot plantejar en el tema concret de les relacions entre l’Església i l’Estat. S’ha de situar en el context més general de la presència del fet religiós en general i de l’Església en particular en les diverses cultures i, més precisament, en la vida de les comunitats polítiques.

És evident que en l’afirmació de la dignitat de la persona humana, cadascú pot recolzar-se en raons pròpies que no tenen per què coincidir amb les raons dels altres. Entre aquestes raons estan també les que deriven de la pròpia fe religiosa. Aquesta influència del fet religiós, tot i essent real, no s’ha d’interpretar com una indeguda intromissió de la religió en l’àmbit d’allò temporal.

És una manifestació clara i fonamental de què una pretesa separació entre allò “temporal” i allò “espiritual”, com si es tractés de coses diferents que no tenen res a veure entre sí, és insostenible. Així, es fa la ineludible qüestió de l’“esperit” que ha d’animar la concepció “humanista” del bé comú de la comunitat política.

Donat que la convivència de les persones en les comunitats polítiques és quelcom connatural a la persona humana, i tenint en compte que la presència del fenomen religiós és també una realitat que no pot ser viscuda, ni individualment ni col·lectivament, més enllà de la comunitat política, és normal que ens preguntem per què una cosa que hauria de ser natural, ha de plantejar-se en termes de conflicte i d’enfrontaments quan volem parlar de les relacions entre l’Estat i l’Església.

Laïcitat i laïcisme

L’Estat no pot ignorar que el fet religiós existeix en la societat. Pretendre que l’Estat laic actui com si aquest fet religiós, fins i tot com a cos social organitzat, no existís, equival a situar-se al marge de la realitat. El problema fonamental del laïcisme que exclou de l’àmbit públic la dimensió religiosa consisteix en el fet que es tracta d’una concepció de la vida social que pensa i vol organitzar una societat que no existeix, que no és la societat real. La fe o la increença són objecte d’una opció que els ciutadans han de realitzar en la societat, especialment en una societat culturalment pluralista en relació amb el fet religiós.

L’Estat no pot ignorar que el fet religiós existeix en la societat.

El principi de la mútua independència i autonomia de l'Església i la comunitat política no significa en absolut una laïcitat o aconfessionalitat de l'Estat que pretengui reduir la religió a l'esfera purament individual i privada, desposeïnt-la de tota influència o relevància social. Això és laïcisme. L'Estat ha de promoure un clima social seré i una legislació adequada que permeti a cada persona i a cada religió viure lliurement la seva fe, expressar-la en els àmbits de la vida pública i disposar dels mitjans i espais suficients per a poder aportar a la convivència social les riqueses espirituals, morals i cíviques. La laïcitat significa l'actuació estatal de reconeixement, garantia i promoció jurídiques del factor religiós¹¹.

La laïcitat significa l'actuació estatal de reconeixement, garantia i promoció jurídiques del factor religiós.

L'estudi comparat sobre la llibertat religiosa i les relacions Església – Estat en les constitucions contemporànies posa de relleu la diferència que es dona segons si allò religiós

s'estima com un valor de la societat o, per contra, es considera com un element negatiu. En el primer cas, l'Estat no sols reconeix i tutela la religió, sinó que la recolza i la fomenta respectant sempre el principi de llibertat religiosa. En el segon cas, es limita, com a molt, a tutelar-la¹².

En el fons juga la concepció i la valoració que es té de la religió. Si aquesta és valorada negativament, la laïcitat es converteix en laïcisme. Si, pel contrari, la presència de l'Església és concebuda positivament, com una possibilitat d'enriquiment per a l'edificació comú de la societat civil, la laïcitat té el seu autèntic significat de respecte i de col·laboració amb aquesta aportació al bé de les persones i al bé comú. En aquest últim sentit, la presència de l'Església no és percebuda com una ingerència, sinó com una possibilitat d'enriquiment de la societat.

La Constitució espanyola la reconeix com un valor per al bé comú, i en l'art. 16,3 estableix que “els poders públics tindran en compte les creences religioses de la societat espanyola i mantindran les consegüents relacions de cooperació amb l'Església catòlica i les altres confessions”. Aquestes consegüents relacions –com són els Acords Santa Seu i Estat espanyol i les tres lleis

11. Cf. Ll. Martínez Sistach, *Principis informadors de les relacions Església – Estat*, a “Acords Església – Estat espanyol en el darrer decenni”, Barcelona 1987, 33-34.

12. Cf. P. Pavan, *Libertat religiosa e pubblici poteri*, Milán 1965; C. Corral, *La Libertat religiosa en la Comunidad Europea*, Madrid 1973; G. Barberini, *Stati socialisti e confessioni religiose*, Milán 1973.

acords per a respectivament els protestants, els jueus i els musulmans— són la conseqüència necessària de la valoració positiva del factor religiós per part de l'Estat, no signifiquen cap privilegi concebut a aquestes confessions religioses, i aquests instruments jurídics com a tals estan en plena harmonia amb un règim de llibertat religiosa¹³.

Aquella sentència de Jesús ha estat recollida pel Concili Vaticà II pel que fa referència a les relacions entre l'Església i la comunitat política. Concretament, el Concili afirma que “la comunitat política i l'Església són entre sí independents i autònomes en el seu propi camp. No obstant, ambdues, tot i que per divers títol, estan al servei de la vocació personal i social de les mateixes persones. Aquest servei el realitzen eficaçment tant en bé de tots els que procuren millor una sana cooperació entre ambdues”¹⁴.

Joan Pau II, en el seu discurs als bisbes francesos amb motiu del centenari de la llei de 1905 de separació de l'Església i de l'Estat, afirmà que “unes relacions i unes col·laboracions de confiança entre l'Església i l'Estat sols poden tenir efectes positius per a construir junts allò que el Papa Pius XII ja anomenava ‘la legítima i sana laïcitat’, que no sigui un tipus de laïcisme ideològic o de separació hostil entre les institucions civils i les confessions religioses”.

Dimensió pública de la religió

El reconeixement del valor de la dignitat de la persona humana tal i com s'afirma a la Declaració Universal dels Drets Humans, —de la qual amb satisfacció aquest any celebrem el 60 aniversari— es recolza en el reconeixement dels seus drets fonamentals, entre els quals hi ha el dret a la llibertat religiosa, en els termes en què ho fa l'art. 18 de la mateixa Declaració. Aquest dret no es refereix sols al culte i a les creences personals de cadascú. Arriba també a l'exercici creatiu de la fe i de la vida religiosa, a la seva manifestació pública i la seva difusió, mitjançant l'exercici del dret a la lliure reunió, expressió i associació que es recull en els articles 19 i 20. Un dret, per tant, que l'Estat ha de tutelar i que no pot ignorar. També en aquest cas, una pretesa separació de camps de competència de l'Església i de l'Estat, fruit de la mútua ignorància entre ambdós, no es ni jurídicament ni políticament acceptable.

Serà absolutament necessari distingir el que és la “laïcitat de l'Estat” i el que és una “societat laica”. No es pot ignorar que la laïcitat de l'Estat està al servei d'una societat plural en l'àmbit religiós. Contràriament, una societat “laica” implicaria la negació social del fet religiós o, si més no, del dret a viure la fe en les seves dimensions públiques. El que hem vist que seria precisament quelcom contrari a la laïcitat de l'Estat. La

13. Cf. J.J. Amorós, *La llibertat religiosa en la Constitució Espanyola de 1978*, Madrid 1984, 168.

14. *Gaudium et spes*, 76.

laïcitat de l'Estat no pot suposar ni pretendre fer que la societat sigui "laica".

Serà absolutament necessari distingir el que és la "laïcitat de l'Estat" i el que és una "societat laica".

Avui, Espanya se'ns presenta com un terreny necessitat del testimoni de l'Església i dels cristians. El nostre país participa de la cultura occidental, que va generant un nou estil de vida *etsi Deus non daretur* (com si Déu no existís) en la cultura i la vida pública. En aquesta línia, l'ètica es situa dins dels confins del relativisme i de l'utilitarisme, excloent qualsevol principi moral que sigui vàlid i vinculant per si mateix. Aquest tipus de cultura representa un tall radical i profund no sols amb el cristianisme, sinó, més en general, amb les tradicions religioses i morals de la humanitat.

Tot i amb això, el nostre país constitueix al mateix temps un terreny molt favorable pel testimoni cristià, doncs l'Església és aquí una realitat viva, que conserva una presència capilar enmig de la gent. Les tradicions cristianes amb freqüència estan arrelades, mentre que s'està realitzant un gran esforç d'evangelització i catequesi, adreçat

en particular a les noves generacions. A més, se sent la insuficiència d'una racionalitat tancada en ella mateixa i d'una ètica massa individualista.

També qui no ha trobat Déu a la seva vida hauria de buscar i dirigir-la *etsi Deus daretur*, (com si Déu existís). Aquest és el consell que ja donava Pascal als amics no creients; és, com escriu Benet XVI, "el consell que donem també avui als amics que no creuen. Així ningú queda limitat en la seva llibertat, i així totes les nostres coses troben un sosteniment i un criteri dels quals en tenim necessitat urgent"¹⁵

La presència de l'Església mai haurà de tancar-se en sí mateixa, renunciant a l'acció, sinó que és precís mantenir viu el seu dinamisme i incrementar-lo. L'Església i els cristians han de donar respostes positives i convincents a les expectatives i els interrogants de l'home d'avui. Si ho sabem fer, l'Església prestarà un gran servei a aquest país.

Davant la realitat de la nostra societat pluralista, s'exigeix buscar el propi "lloc" dels cristians i de l'Església en aquesta nova situació socio-cultural, sense que això suposi la pèrdua de la pròpia identitat.

L'Església no ha de pretendre imposar a d'altres la seva pròpia veritat. La rellevància social i pública de la fe cristiana ha d'evitar una pretensió d'hegemonia cultural que es donaria si no es reconegué que la

15. Cf. *L'Europa di Benedetto nella crisi della cultura*.

veritat es proposa i no s'imposa. Però això no significa que aquesta Església no pugui oferir-la a la societat, en la totalitat del que significa ser l'"anunci de l'Evangelí". Es tracta d'una proposta que apel·la al valor transcendent de la persona i salva a la societat del risc d'un pensament únic, que ho aplanava i uniformitza tot. La societat és, es vulgui o no, un lloc de convergència de múltiples influències que actuen en els ciutadans. Tot això ha de donar-se en l'actuació d'un Estat respectuós amb la llibertat religiosa.

La fe cristiana no és quelcom merament intel·lectual. És també el principi inspirador d'una manera de viure i d'actuar. La manera pròpia d'"estar" a la societat del creient, comporta també un mode d'"actuar", inspirat per la seva fe, ordenat a influir en la societat per a una millor configuració de la convivència, coherent amb valors humans inherents a la fe cristiana.

La fe cristiana no és quelcom merament intel·lectual. És també el principi inspirador d'una manera de viure i d'actuar.

Qui té una visió religiosa de l'existència, podrà treure'n les urgències des de les que ha de construir el bé comú, el servei a les persones i a la societat. Podrà fins i tot tractar de mostrar les dimensions positives que per a la realització del bé comú poden derivar-se'n, si són assumides per la societat, des de la llibertat personal de cada ciutadà. Cosa que no s'haurà d'interpretar com una rebutjable voluntat d'imposar "obligacions religioses" a tots els ciutadans fins i tot als no creients. L'Estat no és independent respecte de l'ètica, ja que està al servei dels drets de l'home. L'Església no s'excedeix en la seva responsabilitat d'interpel·lar als poders públics quan l'ésser humà i els drets de la persona o la seva dimensió transcendent no són respectats¹⁶.

Benet XVI en una entrevista a les televisions alemanyes va dir que "el cristianisme no és un cúmul de prohibicions sinó una opció positiva". És precís oferir tota la riquesa que conté l'humanisme cristià, capaç d'interessar a moltes persones –especialment als joves– i de voler viure'l amb il·lusió i alegria. La presentació del missatge de Jesús amb tota claredat i fidelitat és la tasca prioritària de l'Església a la nostra societat. L'Església, que té una visió positiva de la vida i de la persona, ha de presentar amb convicció el missatge de l'Evangelí. Correm el perill de limitar-nos –o donar la impressió que ens limitem– a denunciar encara que sigui amb esperit de

60 16. Cf. *Gaudium et spes*, 76.

col·laboració, els continguts socials i legals que no responen als autèntics principis antropològics, ètics i morals.

L'Església no és ni vol ser un agent polític, “però –com afirma Benet XVI– té un profund interès pel bé de la comunitat política, l'ànim de la qual és la justícia, i li ofereix en dos nivells la seva contribució específica. Efectivament, la fe cristiana purifica la raó i l'ajuda a ser el que ha de ser [...]. Amb la seva doctrina social contribueix a fer el que es pot reconèixer eficaçment i després realitzar també el que és just”¹⁷. Per això, l'Església ha d'assumir positivament la totalitat de la seva missió evangelitzadora, davant de qualsevol posicionament intraeclesial merament “defensiu”, tant en allò relatiu a l'anunci de la fe de l'Evangeli, com a la capacitat de transmetre a la societat civil un “esperit” que pugui fer-la més humana.

Certament, el ple reconeixement del veritable àmbit del fet religiós és completament vital per a una adequada i feconda presència de l'Església a la societat. El fet religiós va més enllà dels actes típics de la predicació i del culte; repercuteix i s'expressa per la seva pròpia naturalesa en la vivència moral i humana, que es fa efectiva en els camps de l'educació, del servei social, de la vida, del matrimoni i la família i de la cultura¹⁸.

Tot això “pressuposa una acceptació, no retallada jurídicament, de la seva significació pública”¹⁹. Cal parlar d'una esfera pública plural qualificada religiosament, en la qual les religions desenvolupen un paper de subjecte públic, clarament separat de les institucions de l'Estat i, al mateix temps, present en la societat civil.

Cap Estat redueix la seva activitat a prevenir i castigar els comportaments que atempten contra l'ordre públic, sancionats en els codis penals. L'Estat té, a més, tota una amplíssima gamma d'actuacions d'impuls i promoció positiva del bé comú. I la vida religiosa de les persones i de les comunitats religioses és part integrant d'aquest bé comú.

El servei de l'Església a la societat

El servei que presta l'Església a la societat –en l'ordre prepolític de les idees i valors morals, de les imatges globals de l'home i de la vida– és de molta magnitud i molt important. El benivolgut cardenal Narcís Jubany va fer, en aquesta mateix seu, la seva conferència l'any 1979, i va parlar de la important funció “nutricional” de l'Església a la societat. Les societats democràtiques corren el risc de buidar-se èticament, de perdre la força indispensable d'unes concepcions sobre la vida humana i d'uns valors morals que

17. *Discurs a l'Assemblea eclesial nacional italiana*, del 19 d'octubre de 2006.

18. Cf. Ll. Martínez Sistach, *Les Esglésies i les Comunitats Religioses en la futura Constitució europea*, a “Església, Estat i Societat internacional”, Madrid 2003, 640.

19. A. M. Rouco, *Relacions Església–Estat en l'Espanya del segle XIX*, Salamanca 1996, 36-37.

inspiren, dinamitzen i enforteixen la seva vida i els seus impulsos cap endavant. Les societats poden caure així irremissiblement en el consumisme sense sentit, en la indiferència i la insensibilitat moral, amb els seus consegüents resultats d'augment de l'agressivitat, la criminalitat, el desprestigi de les institucions i de les lleis, una permissivitat creixent que corre el risc d'arribar a la dissolució de la mateixa societat o a una tornada irremediable a la rigidesa d'un sistema autoritari, com única forma de subsistència.

En una societat democràtica han d'existir grups socials, religiosos i culturals que s'ocupen d'una irrigació espiritual i ètica dels ciutadans, perquè després ells, en el lliure exercici dels seus drets i la seva participació política, transmetin a l'Estat el reflex d'aquestes sensibilitats morals i exigeixen als qui aspiren al poder polític o l'exerceixen, el respecte, la protecció i la promoció d'aquesta saba espiritual sense la qual no pot existir una societat lliure ni una ciutadania responsable. El poder polític i les institucions que ho pretenen o ho exerceixen, estan al servei de l'home i de la societat, subjectes a les preferències i a les conviccions també ètiques i morals dels ciutadans i sense poder mai arrogar-se el paper d'educadors i ensinistradors d'una societat domesticada i dominada més que governada. Les institucions polítiques han de saber que aquells grups són els que han de desenvolupar l'important paper d'enriquir culturalment, espiritualment, moralment la societat sencera en un marc de lliure i respectuosa expressió de les seves idees.

Per adonar-se del servei que presta l'Església, n'hi ha prou amb pensar en què seria d'una ciutat, per exemple com Barcelona, sense la presència i l'actuació de les parròquies, comunitats religioses, associacions, i institucions eclesials en el camp de l'espiritualitat, de les relacions interpersonals, de la pobresa i marginació, de l'atenció als ancians i als malalts, de l'educació i l'ensenyament, de la cultura, etc. Seria una ciutat pobra, molt pobra, deshumanitzada, amb greus problemes socials. Aquesta simple constatació contribueix a que els cristians tinguem la deguda autoestima molt necessària a tota persona i institució.

Considero que a la nostra societat hi ha un dèficit de debat social seré, plural i respectuós sobre els temes de calat antropològic i ètic, que eviti el risc d'excesiva politització i confrontació. Aquesta aportació de les realitats socials i culturals, de l'Església i de les confessions religioses, ajudaria al debat parlamentari enriquint-lo amb les reflexions que les referides institucions oferirien.

La presència de l'Església a la societat i les relacions de la jerarquia amb les autoritats civils han de ser de diàleg lleial i de col·laboració constructiva des de la pròpia identitat. L'Església vol contribuir al discerniment d'alguns valors que estan en joc a la societat que incideixen en l'autèntica realització de la persona humana i de la convivència social. L'Església desitja fer escoltar la seva veu dialogant i profètica, amb actitud de col·laboració donat que cerca el bé de la persona humana creada a imatge i semblança de Déu

i “tot el que existeix a la terra ha d’ordenar-se a l’home com el seu centre i culminació”²⁰.

La presència de l'Església a la societat i les relacions de la jerarquia amb les autoritats civils han de ser de diàleg lleial i de col·laboració constructiva des de la pròpia identitat.

Amb aquest esperit d’amor i de servei propi de l’Església i dels cristians, a ningú hauria d’incomodar la veu profètica de l’Església sobre la vida familiar, social i política, també quan va a contracorrent d’estats d’opinió àmpliament difosos. El nostre conformisme privaria la societat d’una antiga saviesa que hem rebut de dalt i que ha estat present i activa des de les arrels de la nostra antropologia i de la nostra història. El diàleg demana sentit de la identitat i, a l’hora, acceptació de l’altre amb voluntat de convivència. La història del nostre segle XX ens adverteix sobre els mals de la confrontació excloent: els cristians no volem ni contribuir a la confrontació ni ser-ne víctimes.

20. Cf. *Gaudium et spes*, 12.

21. Cf. *Lumen gentium*, 31.

22. *Discurs a la IV Assemblea eclesial nacional italiana*, Verona, 19 d’octubre de 2006.

Presència dels laics cristians a la societat

Això demana una presència activa i compromesa dels laics cristians a la societat. El cristianisme no és sols una herència molt valuosa pel nostre país; sinó que és també una realitat present i viva. Les arrels cristianes han donat fruits i són molts els cristians, homes i dones, que avui volen estar molt presents en la vida pública per aportar tota la riquesa de l’humanisme cristià.

Sovint he dit que són molts els cristians laics que assumeixen responsabilitats en l’àmbit intraeclesial, però hi ha un dèficit de la seva presència en el món secular, un àmbit que els és molt propi, ja que el Concili Vaticà II va dir que la característica secular és pròpia i peculiar dels laics. Per aquesta vocació específica, correspon als laics buscar el Regne de Déu gestionant les realitats temporals i ordenant-les segons Déu. Viuen en el món, és a dir, en tots i cadascun dels treballs del món i en les condicions ordinàries de la vida familiar i social, de les quals està teixida la seva existència²¹. Benet XVI afirma que “la tasca immediata d’actuar en l’àmbit polític per construir un ordre just en la societat no correspon a l’Església com a tal, sinó als fidels laics, que actuen com a ciutadans sota la seva pròpia responsabilitat. Es tracta d’una tasca de gran importància”²².

Aquesta presència dels cristians en el món, inclosa la política, no s'ha d'entendre com una simple cadena de transmissió dels criteris des de la jerarquia. En realitat, al laic cristià li correspon molt més que això: escoltats els principis que cal seguir en els assumptes temporals assenyalats pel magisteri, li correspon decidir, des de la realitat on viu immers, guiat per la seva consciència responsable.

L'Església ha de prioritzar l'evangelització de les persones. Al nostre país, hem d'orientar el treball eclesial vers l'autèntica i sòlida formació dels cristians perquè visquin la seva vida cristiana amb fidelitat a l'Església i amb generositat i perquè manifestin la seva fe amb el testimoni de la pròpia vida i amb les paraules enmig de la societat, sigui quina sigui la realitat cultural, social i política. Avui, especialment, necessitem cristians plenament convençuts, que coneguin a fons els continguts de la fe i que estiguin sempre a punt per donar resposta de la seva esperança, com demana l'apòstol Pere.

L'Església ha de prioritzar l'evangelització de les persones.

Aquesta és una de les prioritats més importants i urgents que tenim a les diòcesis espanyoles i cal proporcionar-li una especial dedicació, enmig del clima cultural de relativisme i d'indiferència religiosa en

què vivim. A la nostra arxidiòcesi de Barcelona considero que hi ha un cinquanta o un seixanta per cent dels adolescents i joves que es mouen al voltant de l'Església, ja sigui a les escoles cristianes, a les parròquies, als moviments i associacions eclesials, etc. Això demana intensificar els esforços perquè siguin degudament evangelitzats, catequitzats i formats com autèntics cristians.

Concretament, el Pla Pastoral trienal de Barcelona inclou tres objectius prioritaris, dos dels quals estan dedicats a la transmissió de la fe als joves i a la seva integració a la comunitat cristiana i a l'atenció pastoral als matrimonis i a les famílies. Penso que aquests dos objectius són una bona opció prioritària pensant en el present i també en el futur de l'Església del país perquè les seves arrels cristianes siguin avui i sempre molt fecundes.

Aquest treball vers la formació d'autèntics cristians ha de contribuir també a un enriquiment espiritual de la societat, ja que amb la seva vida, amb el seu testimoni i amb la seva activitat faran que la societat es configuri més d'acord amb les seves arrels cristianes, les institucions estiguin més amarades de valors evangèlics i que l'ordre jurídic de la societat s'adeqüi encara més amb els principis i els valors de l'humanisme cristià.

Els bisbes de Catalunya, recentment, hem manifestat que "estem convençuts que quan l'Evangeli és acollit per les persones, la comunitat civil també es fa més responsa-

ble, més atenta a les exigències del bé comú i més solidària amb els necessitats”²³.

Això demana que els cristians coneguïn, valorin i divulguin encara més els continguts de la doctrina social de l'Església que els portarà a treballar en la recerca del bé comú de la societat amb la col·laboració de tots els homes i dones de bona voluntat.

El cristianisme en el passat i el present del nostre país

La identitat d'Espanya és incomprendible sense el cristianisme, i precisament en ell es troben les arrels comunes que han fet madurar la civilització del nostre país i de tot el continent europeu, la seva cultura, el seu dinamisme, la seva capacitat d'expansió constructiva. Però la concepció cristiana no radica sols en uns orígens judeocristians més o menys llunyans, com alguns voldrien fer creure, sinó que es situa al centre de la Il·lustració i arriba per diverses vies fins el nostre temps, culminant en la màxima expressió que significa la Declaració Universal dels Drets Humans, que hauria estat impossible sense el fonament cristià.

Aquesta realitat històrica i present del nostre país té unes conseqüències, i a l'hora unes exigències, si volem ser coherents amb la nostra

La identitat d'Espanya és incomprendible sense el cristianisme, i precisament en ell es troben les arrels comunes que han fet madurar la civilització del nostre país i de tot el continent europeu.

pròpia identitat. Es tracta, en primer lloc, de conèixer i valorar aquesta identitat. Això significa que és absolutament necessari tenir un coneixement adient dels continguts del cristianisme que han impregnat la nostra cultura i la nostra identitat. Sense aquest coneixement no sabríem qui som, d'on venim i cap a on anem. És inexplicable la realitat, les manifestacions culturals, la nostra història sense la presència i l'actuació de l'Església. Aquesta és una raó, a més d'algunes altres també molt importants, que demana que els alumnes rebin classe de religió catòlica. Sense el coneixement dels continguts de la fe, de la Bíblia, de la història sagrada i de l'Església no es pot entendre gairebé res de la història i de la cultura del nostre país.

23. *Creure en l'Evangelí i anunciar-lo amb nou ardor*, febrero de 2007.

No obstant això, és necessari també valorar la nostra identitat. Per desgràcia, avui en dia, potser perquè no es coneixen degudament els continguts cristians que han format la nostra identitat, aquesta identitat no es valora i fins i tot es fa d'ella motiu de burla o de menyspreu. Això no ajuda a la realització personal i social, tampoc facilita l'acollida de la multitud d'immigrants de diferents ètnies i de les cultures que avui arriben a Espanya i a Europa.

És precís no oblidar que la riquesa de les nostres arrels ha enfortit la nostra identitat i això ha permès que Espanya hagi tingut una llarga i fecunda tradició integradora. Com a terra de marca o de pas, des del començament, ha estat capaç d'incorporar al seu projecte com a poble als "*homines undecumque venientes*", del nord i del sud. "Som el fruit de llavors diverses", ha dit Vicens Vives. I tot això ha estat possible perquè coneixíem i valoràvem la nostra identitat, cosa que ens permet poder acollir els altres incorporant quelcom d'ells per enriquir-nos i oferir-los alguna cosa per enriquir-los. Si hom no coneix ni valora qui és ell mateix, no pot acollir ni dialogar amb un altre que sap molt bé qui és. Obviament, avui, això té conseqüències molt importants a causa de la realitat sempre creixent de la immigració que tenim a la nostra terra i que hem d'acollir degudament i facilitar la seva integració al país, a la nostra cultura, respectant també la seva.

El Cardenal Ratzinger, l'actual Benet XVI, l'any 2002 es preguntava si avui en dia hi ha una identitat europea –podem aplicar-ho amb tota raó al nostre país– que tingui futur i a la qual podem donar suport des de dins, i respon que pels pares de la unificació europea posteriors a la desvastació de la Segona Guerra Mundial –Adenauer, Schumann i De Gasperi– estava clar que aquest fonament existia i que descansa en l'herència cristiana de tot el que el cristianisme havia fet al nostre continent²⁴. Si el substrat religiós d'Europa, malgrat la seva evolució i el seu pluralisme actual, fos marginat en el seu paper inspirador de l'ètica i en la seva eficàcia social, es negaria aquella rica herència del passat europeu, incidiria molt negativament en el futur digne de l'home europeu creient o no creient i, a l'hora, es correria el risc de construir una casa comuna tancada en si mateixa, oblidant la seva solidaritat amb els altres pobles del món. Penso que aquestes observacions sobre Europa es poden aplicar plenament a Espanya perquè és Europa i perquè té vocació europea.

Avui, estan en joc la continuïtat d'unes pautes de comportament personal i social vinculades a la nostra cultura i a la nostra identitat. S'ha viscut molt recentment una marxa accelerada, comparativament amb els altres Estats europeus, mitjançant la qual, en algunes matèries, els legisladors configuren una normativa

24. Cf. Ll. Martínez Sistach, *Les Esglésies i les comunitats religioses en la futura Constitució europea*, a "Església, Estat i societat internacional", Madrid 2003, 642-643.

civil cada vegada més allunyada de l'humanisme cristià. Com afirma Benet XVI en la trobada eclesial italiana de Verona, “és precís afrontar, amb determinació i claredat de propòsits, el perill d'opcions polítiques i legislatives que contradiuen valors fonamentals i principis antropològics i ètics arrelats en la naturalesa de l'ésser humà”²⁵. Desitgem veure més reconeguts alguns valors fonamentals com el do de la vida, des de la seva concepció fins a la seva mort natural. Desitgem que la família sigui més valorada i recolzada, “sense que sigui –com afirma el Papa Benet XVI– suplantada i ofuscada per altres formes o institucions diverses”²⁶. Demanem el dret de tota persona a unes condicions de vida dignes, lluny de qualsevol forma d'explotació. Desitgem veure més plenament respectat el dret dels pares a decidir el tipus d'educació, també en el que fa referència a la religió i a la moral, dels seus fills, donat que són els pares els qui tenen el dret original i inalienable de l'educació dels seus fills.

Una de les exigències davant la qual l'Església ha de ser cada vegada més sensible és la de cercar i possibilitar camins adients de presència “comunitària” que acompanyi als cristians d'aquesta societat en la qual es fa cada vegada més difícil ser creient “en solitari”. L'Església que és “institució”, els drets de la qual caldrà defensar, ha de ser també una

Església de “comunió”, que es realitzi en comunitats concretes, de dimensions humanes, en les quals sigui possible la fraternitat cristiana.

Acabo la meua exposició amb aquestes paraules del mateix document conciliar que he citat a l'inici: “ Què pensa l'Església de l'home? Quines recomanacions s'han de fer per edificar la societat actual? Quin és el significat últim de l'activitat humana en l'univers? Aquestes preguntes esperen resposta. A través d'ella apaixerà més clarament la reciprocitat del servei entre el Poble de Déu i el gènere humà en el qual està immers. Així, la missió de l'Església es mostrarà, com a missió religiosa i, per això mateix, sumament humana”²⁷. La conferència ha intentat proposar algunes respostes al voltant de la presència pública de l'Església en la societat.

No podem oblidar mai que aquesta presència és per evangelitzar comunicant la Bona Nova de l'Evangelí als pobres. Em ve a la memòria el que ens ha dit Benet XVI en la seva encíclica “Déu és amor”. El Papa cita a l'emperador Julià l'Apòstata, mort l'any 363. Ho fa per il·lustrar que per a l'Església dels primers segles era essencial exercir la caritat organitzada. Una vegada emperador, Julià decidí restaurar el paganisme, l'antiga religió romana, però també va voler reformar-lo. “En aquesta pers-

25. *Discurs a l'Assemblea eclesial nacional italiana*, del 19 d'octubre de 2006.

26. *Discurs a l'Embaixador espanyol davant la Santa Seu*, 20 de maig de 2006.

27. *Gaudium et spes*, 11.

pectiva –diu el Papa– s’inspirà àmpliament en el cristianisme [...]. I escrivia en una de les seves cartes que l’únic aspecte que li impressionava del cristianisme era l’activitat caritativa de l’Església. Els sacerdots del paganisme l’havien d’emular i superar. D’aquesta manera, l’emperador confirma com la caritat era una característica determinant de la comunitat cristiana, de l’Església” (Núm. 24). L’Església continua, després de disset

segles, oferint a la societat el testimoni de la caritat.

*L’Església continua,
després de disset
segles, oferint a la
societat el testimoni
de la caritat.*